

„Eu sunt Calea, Adevărul și Viața” (Ioan 14, 6)

- Pe cărarea virtuților creștine -

**Cateheze pentru Postul Nașterii Domnului, propuse cu
binecuvântarea Înaltpreasfințitului Arhiepiscop și
Mitropolit Andrei**

Autori:

Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon

Pr. prof. dr. Liviu Vidican-Manci

**Cluj-Napoca
2015**

CREDINȚA - primul pas al vieții în Hristos¹

I. PRELIMINARII. Virtuțile creștine sunt clasificate, în general, în trei categorii: *teologice (credința, nădejdea și dragostea), cardinale (înțelepciunea, curajul, dreptatea și cumpătarea) și derivate (din primele două categorii, ca, de pildă, smerenia, bunătatea, deprinderea de a mărturisi adevărul, onoarea etc.).*

Definiție generală: *Virtutea creștină este năzuința și deprinderea statornică a credinciosului de a împlini voia lui Dumnezeu.*

Este important să observăm că, etimologic, cuvântul „virtute” provine din latinescul „vir” („bărbat”), fiind așadar ceva specific bărbatului (*putere, vitejie, curaj*), în antichitatea păgână prin virtuți înțelegându-se mai mult aptitudinile fizice, izvorâte exclusiv din puterile proprii. În creștinism, noțiunea de virtute se raportează cu deosebire la comunicarea omului cu Dumnezeu și cu semenii, accentul căzând pe cultivarea calităților sufletești, fără a se neglija însă educația care privește cele ale trupului. Spre deosebire de concepția antică, creștinul are conștiința că izvorul virtuților nu stă atât în puterile omenești, cât mai ales în harul lui Dumnezeu, după cum smerit recunoaște, bunăoară, Sf. Ap. Pavel: „Prin harul lui Dumnezeu sunt ceea ce sunt!” (I Co 15, 10). De aceea, creștinul virtuos, chiar când sub aspect fizic este bolnav, bătrân, ori slăbit, simte că sufletește este tare, cum același Apostol Pavel mărturisește: „De aceea, mă bucur în slăbiciuni..., deoarece, *când sunt slab, atunci sunt tare!*” (II Co 12, 10).

Trebuie să recunoaștem însă, din capul locului, că simțim o mare greutate în acest demers, întrucât virtuțile reprezintă, practic, un ansamblu uriaș de trăiri și comportamente, care se lasă greu prinse în cuvinte. Pentru a ne încadra în spațiul rezonabil (psihologic) specific catehezei, suntem nevoiți, de aceea, să ne limităm la noțiunile de catehism și teologie morală, în general cunoscute, noțiuni care pot constitui, totuși, tot atâtea puncte de plecare pentru ca doritorii de mai mult să aprofundeze temele pe linia propriilor trăiri, simțăminte și realități pastorale concrete.

II. TEMA CATEHEZEI are în vedere următoarele: *etimologia termenului; definiția credinței; profilul omului credincios; importanța/necesitatea credinței pentru mântuire; însușirile credinței; mijloace de întărire și cultivare; păcatele împotriva credinței.*

III. TRATAREA TEMEI, departe de a încerca să fie completă, are în vedere câteva învățături de bază, selectate în special din Sfânta Scriptură.

1. Termenul „credință” este de sorginte latină: s. *credentia* – *credință*; vb. *credo* – *a crede, a încredința, a se încrede*.

2. *Definiția* cea mai adecvată ne-o oferă Sf. Ap. Pavel: „Credința este încredințarea celor nădăjduite, dovedirea lucrurilor celor nevăzute” (Evrei 11, 1). Definiție pe care Sf. Ioan Gură de Aur o înțelege astfel: „Aceasta este credința: când cineva pe cele de Dumnezeu făgăduite, deși nu se văd cu ochii aceștia ai trupului, le socotește mai vrednice de crezare decât pe cele văzute, care stau înaintea ochilor noștri” (*Cateheze* 8, 6; în *S.C.*, vol. 50, Paris 1957, p. 251).

¹ Preacucernicii și preacuvioșii părinți vor selecta din aceste cateheze doar elementele care se pot încadra într-un timp optim de expunere, în funcție de realitățile pastorale concrete.

3. *Profilul credinciosului* este ușor de observat și descris, dar greu a-i urma exemplul. Nu imposibil, însă. Să ne amintim: credinciosul este un om plăcut, atrăgător, senin, mereu cu o rază de fericire în suflet. Credința crește și viață doar în ansamblul celorlalte virtuți: nu e singură, ci împreună cu toate celelalte virtuți, după cum nici un păcatele nu sunt singure, ci legate între ele, cu mii de fire nevăzute. Astfel, omul credincios este, deodată, *optimist (plin de nădejde), iubitor, prietenos, bun și altruist, înțelept (chibzuit), harnic, cumpătat, curajos, drept, smerit, discret, demn și sincer*. Este vorba, așadar, de însușiri, atitudini, dar mai ales de fapte, bine știind că „credința fără fapte este moartă” (Iacov 2, 17). În același timp, omul credincios este neșovăielnic în fața marilor hotărâri ale vieții, neînfricat în fața vrăjmașilor, obstacolelor, bolii și chiar a morții. Succesele nu-l amețesc, iar căderile nu-l deprimă. Nu-i o trestie bătută de vânt, ci se străduiește a fi ca un pom neîncovoiat și roditor.

4. *Importanța (necesitatea) credinței pentru mântuire* este evidențiată de Însuși Mântuitorul Iisus Hristos: „Cel ce va crede și se va boteza se va mântui; iar cel ce nu va crede se va osândi” (Marcu 16, 16); Sau: „Credința ta te-a mântuit!” (Luca 17, 19), afirmație pe care o întâlnim în cazul mai multor vindecări;

5. *Însușirile de temelie ale credinței: tare* („fiți tari în credință”! – I Co 16, 13); *statornică și mărturisitoare* („Oricine va mărturisi pentru Mine înaintea oamenilor, mărturisi-voi și Eu pentru el înaintea Tatălui Meu, Care este în ceruri” - Matei 10, 32); *lucrătoare prin iubire* („Căci în Hristos Iisus, nici tăierea împrejur nu poate ceva, nici netăierea împrejur, ci credința care este lucrătoare prin iubire” – Gal. 5, 6); *însoțită mereu de fapte* (v. citatul de la Iacov 2, 17);

6. *Mijloace de a dobândi credința și a o păstra (cultiva)*. Întâi de toate, credința este un dar de la Dumnezeu, ca și viața însăși. Fiecare om are în structura ființei lui psiho-fizice scânteia divină a credinței, care se poate aprinde, apoi, într-un foc care să emane la rândul lui nenumărate raze binefăcătoare spre ceilalți semeni. Între mijloacele de „aprindere” semnalăm: *rugăciunea, participarea la viața Bisericii (în special Sf. Liturghie, cu spovedanie și împărtășire), lecturile sfinte (indeosebi Sfânta Scriptură), ascultarea predicii* („Credința este din auzire, iar auzirea prin cuvântul lui Hristos” – Romani 10, 17), *receptivitatea față de pilda viețuirii oamenilor credincioși, grija pentru cultivarea/întreținerea celorlalte virtuți, fapta bună* etc. Revenim cu o subliniere privind rugăciunea. Încă de la Botez, în rânduiala slujbei auzim citindu-se: „Păzește-l pe el (pe prunc) întru sfințenia Ta. **Întărește-l în credința ortodoxă...**”. În esență, vorbind de rugăciune pentru întărirea credinței, avem în vedere atât propriile rugăciuni (după modelul Sf. Apostoli: „Doamne, sporește-ne credința!” – Luca 17, 5), cât și rugăciunile altora... Să ne amintim, astfel, de rugăciunile personale (și personalizate) ale părinților pentru copii, ale soților unul pentru altul etc.;

7. *Păcatele împotriva credinței* sunt, în general, următoarele („în general”, pentru că, practic, orice păcat săvârșit este împotriva credinței): *ateismul/necredința* (respingerea publică ori tainică a învățaturii de credință), *erezia* (susținerea învățăturilor greșite. De ex. că Hristos nu este Dumnezeu adevărat, ci numai Om), *apostazia* (lepădarea credinței și îmbrățișarea ateismului), *schisma* (abatere de la disciplina Bisericii), *superstițiile* (idei deșarte, moștenite din păgânism, ca de ex. credința în strigoi, iele etc.), *ocultismul* (credința în vrăjitorii, magie, spiritism etc.), *fanatismul religios* (ura față de alte religii), *bigotismul* (cantonarea în formele cultice, tipicării, aspecte exterioare etc.).

IV. FIXĂM, acum, câteva noțiuni esențiale: *crediința este lucrătoare și sporește, numai dacă este însoțită mereu și de celelalte virtuți: nădejdea, iubirea, înțelepciunea, cumpătarea, dreptatea, curajul, smerenia etc.*, după cum *crediința poate fi pierdută ori micșorată nu doar prin simplul păcat al necredinței (ateismului), ci prin orice păcat săvârșit înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor.*

V. ASOCIEREA cea mai cunoscută a credinței este cu **faptele bune**, iar mărturia nou-testamentară a Sf. Ap. Iacov este limpede întru-totul: „Ce folos, frații mei, dacă zice cineva că are credință, iar fapte nu are?” (2, 14); „Vrei însă să înțelegi, omule nesocotit, că credința fără de fapte moartă este?” (v. 20); „Precum trupul fără suflet mort este, astfel și credința fără de fapte, moartă este!” (v. 26). De luat aminte că apostolul Iacov consideră „demonică” credința fără fapte: „Și demonii cred și se cutremură!” (v. 19).

O altă „asociere”, de mare folos, este a credinței noastre cu... **a credinței lui Dumnezeu**. Deosebit de util este să observăm că traducerea corectă a textului din Marcu 11, 22 **nu este** „Și răspunzând, Iisus le-a zis: Aveți credință în Dumnezeu” (ca în unele ediții sinodale) ci „aveți credința **lui** Dumnezeu” (cf. textelor originale: *ἔχετε πίστιν Θεοῦ*// *habete fidem Dei*; Să observăm genitivul: Θεοῦ - Dei). Așa găsim în traduceri vechi (Biblia 1688; NT Bălgrad 1648). Adică: *crediința noastră să se asemene cu a lui Dumnezeu, desăvârșită, nu cu a cea omenească, nestatornică, slabă, oscilantă...*

VI. În loc de obișnuita „GENERALIZARE”, socotim mai util să încercăm **APROFUNDAREA noțiunii de credință**, observând diferența între „crediința din auz” (Romani 10, 17), venită din afară, pe care o moștenim de la părinții noștri trupești și duhovnicești și credința care crește din trăirea interioară, prin vederea cea duhovnicească. Iată ce spune Sf. Petru Damaschin în acest sens: „Alta este credința cea de obște, adică dogmele despre faptele Sale inteligibile și sensibile, precum cu harul lui Dumnezeu le-a primit sfânta și soborniceasca Biserică, și alta, cea a vederii, adică a cunoștinței, care nu se împotrivesc celei ce o naște pe ea, ci o face mai sigură. Pentru că cea dintâi am învățat-o din auz, moștenind-o de la părinții binecredincioși și de la învățătorii credinței dreptmăritoare, iar cea de-a doua vine din aceea că credem drept și ne temem de Domnul, în care am crezut” (*Învățăturile duhovnicești*, în „Filocalia”, Ed. Inst. Biblic, București, 1976, vol. 5, p 194).

VII. APLICAREA învățăturilor legate de credință, ca virtute teologică, trebuie să țină seama de lucrările lui Dumnezeu în sufletul omului. Profesorul grec, Georgios Mantzaridis, în cunoscuta lui carte de Morală creștină (trad. Cornel Coman, Ed. Bizantină, 2006, p. 153 ș.u.), evidențiază câteva aspecte notabile. Mai întâi, faptul că credința este un dat ontologic, adică e prezentă în structura ființei noastre, fie că recunoaștem, fie că nu. Pentru cel care o recunoaște și o cultivă, credința devine izvor de înțelepciune și pavază împotriva rătăcirilor. Îl menține pe om în „hotarele lui”, cum spune Sf. Simeon Noul Teolog. Adică, în hotarele unei viețuiri firești, sănătoase. În „parametri normali ” - cum am spune azi. Necredința este nebulie, o tăgăduire de sine. Numai cel nebun spune: „Nu este Dumnezeu” (Psalm 13, 1).

Omul credincios trebuie să fie, însă, nu doar beneficiar al credinței, ci și un mărturisitor al ei, prin cuvânt și faptă. „Crezul” rostit la Sfânta Liturghie și la alte slujbe (Taina Botezului, de pildă) reprezintă o formă concretă de mărturisire. O altă formă concretă este în rândul semenilor, atât în vremuri liniștite, cât și în vremuri de prigoană. Cuvântul Mântuitorului ne este cunoscut, în acest sens: „Oricine va

mărturisi pentru Mine înaintea oamenilor, mărturisi-voi și Eu pentru el înaintea Tatălui Meu, Care este în ceruri. Iar de cel ce se va lepăda de Mine înaintea oamenilor și Eu Mă voi lepăda de el înaintea Tatălui Meu, Care este în ceruri” (*Matei* 10, 32, 33). Or, pentru a-L mărturisi pe Hristos, trebuie să fii în comuniune cu El, spune prof. G. Mantzaridis (*Op. Cit.*, p. 154). Comuniune de rugăciune, comuniune euharistică, comuniunea comportamentului moral, comuniunea faptei bune etc.

Pentru concluzii (concise), dăm cuvântul profesorului Teodor M. Popescu², un mărturisitor al credinței, atât în vremuri bune, cât și în închisorile comuniste: „Credința este condiția vieții noastre sufletești, ca viață morală în familie, în societate, stat și toată lumea. Credința în Dumnezeu este cel mai mare titlu de noblețe al omului între toate fapăturile lumii. Credința noastră în Iisus Hristos este cel mai înalt titlu de cinste ce avem noi creștinii, în fața lumii. Credința este cel mai mare și mai prețios dar făcut de Dumnezeu omului, odată cu rațiunea ce i-a dat ca să-L cunoască. Dar, pe când rațiunea singură nu-i ajunge și-l poate înșela, chiar dacă este luminată, credința luminată nu se înșală niciodată. Ea este cea mai mare putere și bucurie sufletească a omului; ea face legătura noastră cu Dumnezeu... El ne recunoaște ca ai Săi din credința noastră. Dacă am pierde toate celelalte daruri și bunuri, până la însăși viața noastră, păstrându-ne credința, avem în ea tot ce se poate avea mai mult: pe Dumnezeu ” (*Meditații teologice...*, p. 174).

Bibliografie selectivă:

1. *Teologia Morală Ortodoxă*, vol. II, Ed. Inst. Biblic, București, 1980
2. *Filocalia*, vol. V, trad. Pr. D. Stăniloae, Ed. Inst. Biblic, București, 1976
3. Prof. Teodor M. Popescu, *Meditații Teologice*, Ed. Sf. Arhiepiscopii a Bucureștilor, 1997
4. Prof. Georgios Mantzaridis, *Morala creștină*, trad. Cornel Coman, Ed. Bizantină, 2006
5. Pr. Prof. Ion Bria, *Dicționar de teologie ortodoxă*, Ed. Inst. Biblic, București, 1994

² 1893-1973. Născut în Boteni – Dâmbovița, licențiat al Facultății de Teologie din București, doctor în teologie al Facultății de Teologie din Atena, titular al catedrei de Istorie și Patrologie al Facultății de Teologie din București (1948-1959), deținut politic în închisorile comuniste (1959-1964).

NĂDEJDEA - păstrătoarea credinței

I. INTRODUCERE. Nădejdea face parte din triada virtuților teologice, însoțind credința și dragostea. Este arhicunoscut, în acest sens, Cuvântul Sf. Ap. Pavel: „Și acum rămân acestea trei: credința, nădejdea și dragostea...” (I Corinteni 13, 13). În cateheza anterioară am vorbit despre virtutea credinței, amintind, între altele, că omul credincios cu adevărat este, deodată, *optimist (plin de nădejde), iubitor, prietenos, bun și altruist, înțelept (chibzuit), harnic, cumpătat, curajos, drept, smerit, discret, demn și sincer*. Trebuie să avem mereu în vedere că virtuțile sunt strâns legate între ele, viază și se dezvoltă împreună. Păcatele, așijderea. Iar legătura cea mai strânsă a nădejzii este cu credința. Credem și nădăjduim, în același timp. Așa se explică și asocierea termenilor în definiția data de Sf. Apostol Pavel credinței: „încredințarea celor nădăjduite, dovedirea lucrurilor celor nevăzute” (Evrei 11, 1). Între sinonimele cuvântului nădejde, întâlnim, de aceea, termenul „încredere”, alături de „optimism”, „speranță” și chiar „siguranță”.

II. TEMA catehezei este deosebit de importantă în perspectiva mântuirii, dar nu mai puțin pentru o viață echilibrată, aici, pe pământ. În ultima vreme întâlnim tot mai mult semeni aflați în pragul deznădejzii, deprimarea, akedia (acedia) și pesimismul numărându-se printre cele mai frecvente boli ale sufletului. Profesorul George Mantzaridis observă, cu mult realism, că omul contemporan, lipsit (între altele) de virtutea răbdării, se cantonează într-un prezent comod: uită (vrea să uite) trecutul și nu vrea să privească în viitor. Virtutea nădejzii, în astfel de cazuri, nu mai are obiect. Creștinul, însă, trebuie să fie mereu încrezător în Dumnezeu și în părinteasca Lui purtare de grijă.

III. TRATAREA temei are în vedere câteva repere de bază privind virtutea nădejzii: *definiția, importanța (necesitatea) pentru mântuire, mijloace de cultivare, însușirile, roadele și păcatele împotriva ei*.

1. *Definiția nădejzii (speranței)* este diferită în mediul laic, față de cel religios. Astfel, în DEX citim: *încredere sau convingere că ceea ce faci ori dorești se va realiza*; din punct de vedere creștin: *așteptarea cu încredere a împlinirii făgăduite de Dumnezeu (Teologia Morală Ortodoxă)*, bineștiind că Dumnezeu „este credincios în ceea ce a făgăduit” (Evrei 10, 23);

2. *Importanța (necesitatea) nădejzii pentru mântuire* reiese din numeroase texte scripturistice, din care selectăm câteva: „Prin nădejde ne-am mântuit” (Rom. 8, 14); „Să ținem neclintiți mărturisirea nădejzii, pentru că cel care a făgăduit este vrednic de credință” (Evrei 10, 23); „Nădăjduiește în Domnul și fă binele...” (Psalm 36, 4); „Noi așteptăm în Duh nădejdea dreptății din credință...” (Gal 5, 5);

3. *Mijloace de cultivare a nădejzii*. La fel ca în cazul credinței (și, în cele din urmă, în cazul oricărei virtuți): *rugăciunea, participarea la Sfânta Liturghie, spovedania, lectura duhovnicească* etc. De mare ajutor: *a-i lua pe sfinți ca modele de nădejde*, începând cu dreptii și proorocii Vechiului Testament, continuând cu Sfinții Apostoli, cu mucenicii și, practic, toți sfinții Bisericii. Pentru noi, românii, de mare sprijin moral ne sunt unii dintre întemnițații închisorilor comuniste, care au supraviețuit torturilor datorită credinței lor puternice, dar și a nădejzii nelimitate în Dumnezeu. Lor, ca în cazul altor martiri, li se potrivește mărturisirea Sf. Ap. Pavel: „Fiindcă pentru aceasta ne și ostenim și suntem ocărăți și ne luptăm, căci ne-am pus nădejdea în Dumnezeul cel viu, Care este Mântuitorul tuturor oamenilor, mai ales al credincioșilor” (I Tim 4, 10);

4. *Însușirile* cele mai evidente ale virtuții nădejdiei:
- *luminată*, în sensul de a fi îndreptată spre bunurile spirituale și veșnice, iar spre cele vremelnice numai dacă sunt de folos pentru mântuire;
- *tare, neclintită*, întrucât se sprijină pe făgăduințele lui Dumnezeu, vrednice de credință (Evrei 10, 23);

Trebuie, în acest context, să precizăm și cum **nu** trebuie să fie: să nu se identifice/confunde cu visările și imaginații hazardate și gratuite, care sunt asemenea aburilor ce ies din pământ...

6. *Roadele (binefacerile) nădejdiei:*

- *orientează sufletul spre Dumnezeu și viața veșnică;*
- *întărește râvna, curajul, statornicia lucrarea mântuirii;*
- *alimentează o gândire pozitivă (optimistă), care influențează benefic propria ființă (inclusiv în cazul bolilor, necazurilor, eșecurilor etc.), dar și viețile semenilor din jur, pe care îi „încarcă pozitiv”;*

7. *Păcatele împotriva nădejdiei:*

- *prea marea încredere în bunătatea lui Dumnezeu, însoțită de amânarea pocăinței;*

- *deznădejdea* față de ajutorul lui Dumnezeu, soră bună cu *deprimarea*. Deznădejdea este însușirea proprie diavolului, care crede și se cutremură (Iacov 2, 19), *dar nu nădăjduiește...* (G. Mantzaridis, *Morala creștină...*, p. 186).

IV. RECAPITULĂM cuvintele și expresiile „cheie”, pentru a fixa noțiunile prioritare: **nădejdea** înseamnă *încredere, optimism (gândire pozitivă), siguranță, tărie, curaj, statornicie, sprijin pentru cei din jur; deznădejdea, opusul acestor virtuți, care se manifestă prin *depresie, acedie, pesimism* etc., influențând negativ propria ființă, dar și pe a celor din jur...*

V. ASOCIEM mereu nădejdea cu celelalte virtuți: prioritar, cu credința și dragostea; complementar, cu *înțelepciunea, curajul, dreptatea, cumpătarea* etc. Cu credința, pentru că această virtute are ca obiect cele nădăjduite (*încredințarea celor nădăjduite* – Evrei 11, 1); cu dragostea, pentru că ea *pe toate le nădăjduiește* (I Corinteni 13, 7). Cu celelalte virtuți, pentru că ele fac parte din viața oricărui om normal și *atâta timp cât există viață există și speranță*, spune un proverb latin (*Dum vita est, spes est!*)

VI. APROFUNDĂM înțelesul nădejdiei aducând în atenție cuvintele rostite tainic de Mântuitorul Hristos către Sf. Siluan Atonitul: „Ține-ți mintea în iad și nu deznădăjdui!” (vezi și lucrarea aceluiași sfânt, *Între iadul deznădejdiei și iadul smereniei*, trad. I. Ica Jr, Deisis, Sibiu, 2001). Adică: chiar dacă, din smerenie, nu te consideri vrednic de rai, ci de... iad, nu-ți pierde nădejdea în Domnul! Pentru că un om smerit și credincios, chiar în clipele de deznădejde nu-și pierde total nădejdea. De aici, formularea prof. G. Mantzaridis: „Există o deznădejde purtătoare de nădejde...”, referindu-se exact la înțelesul devizei Sf. Siluan Atonitul (*Morala creștină...*, p. 186).

VII. APLICAREA celor evidențiate până aici se poate realiza dacă ne gândim la pilda vie a semenilor purtători de nădejde. Redăm, în concluzie, imaginea acestei virtuți și profilul unui creștin optimist, în descrierea admirabil de simplă făcută de către profesorul Teodor M. Popescu, pe care îl cităm adesea: „Nădejdea dă sufletului nostru putere, liniște și siguranță; dă acea tărie sufletească și liniște care se numește optimism, adică deplină încredere în bine și așteptare cu voie bună a binelui

dorit. Ea nu este deznădejde, nu e lipsă de curaj, de voință și de răbdare, nu slăbiciune, prăbușire și jale în fața greutăților și a primejdiilor ce vin sau pot veni, ci e întregă, sfântă și caldă dorință, așteptare și bucurie credincioasă și încrezătoare în Dumnezeu, de la Care vine și către Care se îndreptează. Un creștin nu disperă, adică nu se descurajează și nu deznădăjduiește. Creștinul nu-și pierde răbdarea și cumpătul, nu-i slăbește credința și voința, nu-și ia viața, nu se lasă în voia întâmplării și nu se lasă ispitit și amăgit de gânduri și duhuri rele. El este cu Dumnezeu și Dumnezeu este cu el: Domnul puterilor, Domnul nădejdi, al mângâierii și al păcii, al răbdării, biruinței și a tot binele. Dumnezeu nu poate fi biruit de nimic. Cu El izbândim și noi în credință, în dragoste și în nădejde creștină. De aceea zicem totdeauna, ca și în cântarea bisericească: *Nădejdea mea este Tatăl, scăparea mea este Fiul, acoperământul meu este Duhul Sfânt, Treime Sfântă, slavă Ție! Amin*” (*Meditații teologice...*, p. 195).

Bibliografie selectivă:

1. *Teologia Morală Ortodoxă*, vol. II, Ed. Inst. Biblic, București, 1980
2. Prof. Teodor M. Popescu, *Meditații Teologice*, Ed. Sf. Arhiepiscopii a Bucureștilor, 1997
3. Sf. Siluan Atonitul, *Între iadul deznădejdi și iadul smereniei*, trad. I. Ica Jr, Deisis, Sibiu, 2001
4. Prof. Georgios Mantzaridis, *Morala creștină*, trad. Cornel Coman, Ed. Bizantină, 2006

IUBIREA - cunună a tuturor virtuților

I. INTRODUCERE. Iubirea este izvor și cunună a virtuților. În ultimele două cateheze am vorbit despre credință și nădejde, pomenind și faptul că, împreună cu iubirea, formează triada virtuților teologice, denumire ce arată, pe de o parte, că izvorăsc de la Dumnezeu, pe de alta, că prin ele omul poate avea cea mai strânsă comuniune cu El. Vorbim acum despre iubire, în același sens de virtute teologică, dar și ca *izvor și cunună* a tuturor celorlalte virtuți. Propriu-zis, izvorul este Dumnezeu Însuși, pentru că El s-a revelat în Noul Testament ca un Dumnezeu al iubirii: „Dumnezeu este iubire” – scrie evanghelistul Ioan, în prima sa epistolă (4, 8). Așadar, iubirea fiind *numele lui Dumnezeu*³, e firesc să recunoaștem faptul că este izvor al tuturor celorlalte virtuți. Iar când spunem „cunună” avem în vedere mărturisirea Sf. Ap. Pavel, în cea mai frumoasă descriere a iubirii din câte s-au făcut vreodată (I Co 13, 1-8), din care înțelegem că suntem nimic fără dragoste, chiar de am avea toate celelalte daruri și virtuți. Tot Sf. Ap. Pavel, recomandând creștinilor să se „îmbrace” în felurite virtuți (milă, bunătate, smerenie, blândețe, îndelungă-răbdare etc.), adaugă: „Iar peste toate acestea... în dragoste, care este legătura desăvârșirii” (Col. 3, 14).

În sanctuarul ortodoxiei, virtutea iubirii este însăși inima sau esența creștinismului. Fiind numele lui Dumnezeu, nu se poate defini în slabele cuvinte omenești, întrucât orice definiție este palidă și necuprinzătoare. Mai degrabă trebuie să dăm prioritate experienței, trăirii, decât formulărilor în cuvinte. Mai degrabă în imnuri și poezii și cântece, bine știindu-se că iubirea este de departe cea mai cântată dintre virtuți, daruri și sentimente. Ne apropiem, de aceea, cu multă sfială de această „sfântă a sfințelor”, îndrăznind să vorbim despre ea numai din dorința de a oferi un material util mai-tinerilor noștri confrați. Nu însă un material „de-a gata”, ci doar câteva puncte de plecare pentru propriile căutări, ca să aprofundeze fiecare cu râvna și dorința de a transmite, la rândul lor, gânduri și simțăminte alese celor încredințați spre păstorire și educație creștină.

II. TEMA iubirii poate fi considerată o culme a tuturor temelor aflate pe lista catehezelor noastre, dată fiind importanța ei covârșitoare. Mai mult: într-o lume în care mass-media invadează, din păcate, spațiul audio-vizual cu subiecte dintre cele mai sumbre (doar pentru că fac rating: crime, furturi, accidente, show-uri adesea vulgare etc.), a vorbi despre virtuți, cu deosebire despre iubire, înseamnă și o infuzie de lumină, frumusețe și primenire spirituală, atât de benefice sănătății psiho-fizice a omului. Așadar, în scopul oferirii câtorva repere/puncte de plecare, propunem următoarele: *definirea iubirii (fie și mai palidă); evidențierea calității de virtute teologică; importanța (necesitatea), însușirile, roadele și mijloacele cultivării; păcatele împotriva ei.* După cum se observă, respectăm „itemii” surselor „clasice” (*catehism, manuale*) pentru o anumită sistematizare a informațiilor, dar vom creiona, pe scurt, și câteva învățături mai sensibile, ca, de pildă: „noutatea” poruncii iubirii în Evanghелиi, formele iubirii conform filozofiei și creștinismului, triumghiul iubirii desăvârșite în sânul Preasfintei Treimi, recomandarea unor cărți de suflet în subiect etc.

III. TRATAREA acestei teme sensibile se deschide cu propunerea unei definiții simple, chiar dacă este departe de a fi completă: *iubirea creștină este virtutea*

³ În Vechiul Testament era interzisă pronunțarea numelui Lui (Iahve), îngăduindu-se apelativul Adonai (Domn, Stăpân). Diferență uriașă între un Domn-Stăpân și un Dumnezeu – Iubire...

teologică prin care se realizează comuniunea deplină cu Dumnezeu și prin El cu toți oamenii și cu întreaga creație.

- **Iubirea este virtute teologică** pentru că, așa cum am menționat la început, își are izvorul în Dumnezeu – Iubirea Absolută. Din iubire l-a creat pe om și i-a dat chipul Său, adică a sădit în ființa lui germenele iubirii. Ontologic (ființial), iubirea lui Dumnezeu și iubirea omului se caută reciproc, într-o neîncetată comuniune. Iar când iubirea omului a slăbit, din cauzele știute, Fiul lui Dumnezeu s-a făcut om, ca să restaureze comuniunea. În cultivarea iubirii/comuniunii esențială este, astfel, reciprocitatea, iar noi să mărturisim, o dată cu Sf. Ap. Ioan: *noi iubim pe Dumnezeu, fiindcă El ne-a iubit întâi* (Ioan IV, 19);
- **Importanța (necesitatea) și însușirile iubirii** nu pot fi descrise mai frumos, concis și realist decât în „imnul” din I Corinteni 13 (redăm un extras): „Dragostea îndelung rabdă; dragostea este binevoitoare, dragostea nu pizmuește, nu se laudă, nu se trufește. Dragostea nu se poartă cu necuviință, nu caută ale sale, nu se aprinde de mânie, nu gândește răul. Nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr. Toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduiește, toate le rabdă” (I Co 13, 4-7). Rezultă de aici, între altele, că iubirea trebuie să fie mai presus de orice gând, sentiment și faptă. În același timp să fie *statornică*, după îndemnul Mântuitorului: „Rămâneți întru dragostea Mea!” (Ioan 15, 9); asemeni și mărturisirii Sf. Ap. Pavel: „Cine ne va despărți de dragostea lui Hristos?... Sunt încredințat că nici moartea, nici viața, nici îngerii, nici stăpânirile, nici cele de acum, nici cele ce vor fi... (Romani 8, 35); totodată, *lucrătoare, manifestată prin fapte*: „De mă iubiți, păziți poruncile Mele” (Ioan 15, 14); „Să nu iubim (doar) cu vorba sau cu limba, ci cu fapta și cu adevărul!” (I Ioan 3, 18);
- **Roadele iubirii** se vădesc mai ales într-o tot mai deplină comuniune cu Dumnezeu, dar și o bună relaționare/comunicare cu semenii. Creștinul iubitor pășește spre unirea și asemănarea cu Dumnezeu, dovedește zel apostolic, bucurie și pace a sufletului; în general, lucrarea tuturor virtuților. Prin comuniunea cu Dumnezeu crește duhovnicește, devenind, în final, om îndumnezeit. După cum cristalul pur, prin răsfrângerea luminii solare devine ca un alt soare, așa și omul, prin răsfrângerea luminii dumnezeiești devine dumnezeu după har. *Om prin natură, dumnezeu prin har!*
- **Mijloacele cultivării iubirii** sunt aceleași pe care le-am pomenit în cazul credinței și nădejzii (ca, de altfel, în cazul tuturor virtuților): *rugăciune (participarea la cultul divin, mai ales Sfânta Liturghie) și preocupare neîncetată pentru fapta bună*. Cultivarea iubirii se poate realiza numai împreună cu grija de a cultiva bunătatea, smerenia, altruismul, empatia, recunoștința, îndelunga-răbdare etc. Între acestea, iată, *recunoștința*. Deloc întâmplător. Masaru Emoto, tot mai cunoscutul om de știință japonez⁴,

⁴ 1943-2014. Cunoscut mai ales prin cercetările sale privind influența cuvintelor și atitudinii o menești asupra structurii moleculare a apei (un cuvânt bun duce la forme moleculare frumoase, unul rău, la forme urâte, haotice).

afirmă că iubirea și recunoștința trebuie să fie în atenția prioritară a oamenilor. Iubirea, știm cu toții de ce. *Recunoștința, pentru că este cel mai frumos răspuns al nostru la iubirea lui Dumnezeu și a semenilor;*

- **Păcatele împotriva iubirii** sunt legate, de fapt, de opusul acestei virtuți: ura. Totodată, egoismul. Trebuie să precizăm, însă: orice păcat săvârșit este, în cele din urmă, un act împotriva iubirii. Ca manifestări vizibile împotriva iubirii, pe lângă ură și egoism, se pot observa: *nepăsarea față de cele duhovnicești, sentimentalismul (reduce iubirea la sentiment, la plăceri și bucurii ușoare) și fanatismul (la fel ca atunci când am vorbit de credință; dragostea fanatică este pătimașă, exclusivistă, violentă)*. Notăm și „iubirile bolnave”, despre care vorbește G. Mantzaridis: *desfrânatul iubește desfrâul, ucigașul crima, hoțul furatul etc.*

IV. FIXAREA (*recapitularea, retrospectiva*) celor descrise până aici poate fi înlesnită de prezentarea celor trei forme de manifestare a iubirii, potrivit gândirii filozofice, în completare cu gândirea/trăirea creștină: *iubirea conjugală (erotică); iubirea milostivă (filotimică); iubirea agapică (frățească)*. Recunoaștem, astfel, trei termeni grecești, preluați din filozofia antică și în vocabularul modern: *eros, filia, agape*. Este interesantă și clasificarea pe care o face prof. G. Mantzaridis: 1. *Iubire interesată (practic, ipocrită); 2. Iubire naturală (firească, între părinți și copii, între frați etc.); 3. Iubire dezinteresată...*

V. ASOCIEREA iubirii se poate face, firesc, cu toate celelalte virtuți, dar mai ales cu credința și cu nădejdea. Creștinul credincios, cu adevărat, este un om optimist, dar și plin de iubire. Vorbim aici de iubire totală, jertfelnică, asemenea iubirii Mântuitorului Iisus Hristos. În acest sens e necesar să observăm diferența dintre iubirea limitată, așa cum o întâlnim în Vechiul Testament, și cea totală, nelimitată, din Noul Testament. Răspundem, astfel, și la întrebarea de ce spune Mântuitorul că e o „poruncă nouă”, din moment ce o găsim și în Vechiul Testament? Atât în privința iubirii față de Dumnezeu, cât și a iubirii față de aproapele: „Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău...” (Deut. 6, 5); „Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși...” (Lev. 19, 18). Iar Mântuitorul spune: „Poruncă nouă dau vouă, să vă iubiți unul pe altul!” (Ioan 13, 34). În ce constă „noutatea”? Să amintim, mai întâi, că El nu a venit să strice Legea, ci să o plinească, după cum Însuși a spus (Matei 5, 17), adică să o desăvârșească, completând ceea ce lipsea, de fapt, Testamentului Vechi: *iubirea universală, extinsă, pe de o parte, de la conaționali la toate neamurile, pe de alta, de la cei apropiați și la vrășmași; totodată, iubirea totală, până la jertfa de Sine*. O iubire care depășește nivelul obișnuit, firesc, natural, ținând de *nivelul harului*. De aceea, unii Părinți ai Bisericii o numesc *iubire nebună (erota manikon - PG 150, 648A) a lui Dumnezeu* (Sf. Nicolae Cabasila; în contemporaneitate: P. Evdokimov, Sf. Siluan Athonitul).

VI. APROFUNDĂM înțelesul iubirii jertfelnice, socotind oportun să amintim aici pilda iubirii desăvârșite din sânul Preasfintei Treimi. Astfel, se poate vorbi de un „triumf” al iubirii intra-trinitare, care se poate vedea și în creație, în sânul familiilor creștine (cu adevărat). Avem, în acest sens, o demonstrație excelent formulată de către

părintele Dumitru Stăniloae⁵, anume *reflectarea iubirii intra-trinitare în creație*. Detaliul concret la care dorim să facem referire este *reflectarea iubirii Persoanelor Sfintei Treimi în familie*. Iată, așadar, triumghiul iubirii intra-trinitare: *Tatăl și Fiul își asociază iubirea și o îndreaptă asupra Sfântului Duh; Tatăl și Sfântul Duh asupra Fiului; Fiul și Sfântul Duh asupra Tatălui*. Acest „triumghi” se poate vedea reflectat în iubirea dintre persoanele unei familii autentic creștine, cu deosebire în familiile cu copii (iar unde nu se nasc în mod natural, pot fi înfiați): *tata și mama își asociază și îndreaptă iubirea asupra copiilor; tata și copiii asupra mamei; mama și copiii asupra tatălui...*

Esențial, numai o treime de persoane poate exercita iubirea completă, autentică.

VII. ÎNCHEIEM cateheza noastră amintind faptul că „piatra de încercare”⁶ a virtuții despre care vorbim este „iubirea de vrăjmași”...

În loc de „teoretizări” pasibile sterile, propunem rugăciunea pentru vrăjmași, alcătuită de Sf. Nicolae Velimirovici. Pentru că extensiunea ei ar depăși limitele obișnuite ale catehezei noastre, notăm doar fragmentul de început, iar la nota de subsol linkul prin care poate fi descărcată de pe internet⁷: *Doamne binecuvântează pe vrăjmașii mei! Și eu îi binecuvântează și nu-i blestem! Vrăjmașii m-au împins și mai mult spre Tine, în brațele Tale, mai mult decât prietenii. Aceștia m-au legat de pământ și mi-au răsturnat orice nădejde spre pământ. Vrăjmașii m-au făcut străin față de împărățiile pământesti și un locuitor netrebnic, față de pământ. Precum o fiară prigonită, așa și eu, prigonit fiind, în fața vrăjmașilor, am aflat un adăpost mai sigur, ascunzându-mă sub cortul Tău, unde nici vrăjmașii, nici prietenii, nu pot pierde sufletul meu...*

Această rugăciune inedită, de profundă pedagogie creștină, reprezintă și un model smerit de manifestare a iubirii, totodată, a recunoștinței nelimitate, numărându-i printre binefăcători chiar pe vrăjmași.

Bibliografie selectivă:

1. *Teologia Morală Ortodoxă*, vol. II, Ed. Inst. Biblic, București, 1980
2. Pr. prof. D. Belu, *Despre iubire*, Ed. Mitrop. Craiovei, 2007 (ed. a III-a)
3. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Sfânta Treime sau La început a fost Iubirea*, Ed. Inst. Biblic, București, 2005
4. Prof. Georgios Mantzaridis, *Morala creștină*, trad. Cornel Coman, Ed. Bizantină, 2006
5. J. Cl. Larchet, *Dumnezeu este iubire – mărturia Sf. Siluan Athonitul*, Ed. Sophia, 2003

⁵ A se vedea *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1978, cap. al III-lea, *Sfânta Treime, structura supremei iubiri*, p. 306-309. Iată câteva crâmpoie ale "demonstrației" părintelui profesor: "Un subiect unic în sens absolut ar fi lipsit de bucuria și deci de sensul existenței... Două subiecte realizează prin comuniunea lor o oarecare consistență și o bucurie și un sens al existenței. dar nici această doime reală, care e în același timp o unitate dialogică, bazată pe unitatea de ființă, nu e suficientă. Comuniunea în doi este și ea limitare... Această nu-i scoate din monotonia unei vederi restrânse, sau a unei singurătăți în doi. Numai al treilea subiect îi scoate din neîntrerupta lor singurătate în doi, numai al treilea subiect care poate fi și el partener de comuniune..." , p. 308-309 (subl. n.).

⁶ *Piatră de încercare*, potrivit DEX-ului: **a**) rocă silicioasă foarte dură folosită în trecut la verificarea purității aurului și a argintului; **b**) fig. mijloc de verificare a capacității, a sentimentelor, a valorii cuiva; dovadă, indiciu, mărturie.

⁷ www.doxologia.ro/rugaciune/rugaciune-pentru-vrajmasi-sfantului-nicolae-velimirovici.

CUMPĂTAREA și câteva dintre binefacerile ei: echilibru, dreptă măsură, stăpânire de sine

I. INTRODUCERE: noțiunea de virtuți cardinale. Învățătura noastră de credință numește „cardinale” următoarele patru virtuți: *înțelepciunea, dreptatea, cumpătarea și curajul*. Se numesc „cardinale” de la termenul latin „cardo” – *îțână, balama, punct esențial (cardinal)*. Dacă o balama este extrem de importantă pentru buna funcționare a ușii, cu atât mai mult aceste virtuți, pentru conduita omului, în general, și a creștinului, în special. De aceea, ele se mai numesc și virtuți „de căpetenie” sau „capitale”. Catehismul ortodox le numește de-a dreptul „morale”, spre a le deosebi de cele „teologice” prin excelență (*credința, nădejdea și dragostea*).

II. DE CE ACEASTĂ TEMĂ? Pentru că, așa cum vom încerca să arătăm în cele ce urmează, fără virtutea cumpătării viața omului este expusă unor mari pericole, boli, suferințe, căderi etc. Pentru el și pentru cei din jurul său. În schimb, preocuparea pentru un stil de viață cumpătat aduce nenumărate binefaceri și bucurii, și pentru el, și pentru cei de-aproapea lui. Binefaceri sufletești și trupești, deopotrivă. În acest sens socotim ilustrativ proverbul: *cel mai bun doctor pentru om este cumpătarea*.

III. TRATAREA va puncta *definiții, sinonime, antonime, etimologie, texte din Scriptură și Sfinții Părinți, proverbe sugestive, mijloace de a dobândi virtutea, binefaceri/roade, păcate împotriva cumpătării*.

Definițiile cumpătării diferă în funcție de sursă, dar și de ținta vizată. Astfel, DEX-ul focalizează înțelesul mai mult spre cele materiale, trupești: măsură, moderație la mâncare și la băutură. Admite și sinonimul „sobrietate”, care poate ținti întrucâtva și comportamentul sufletesc. Învățătura de credință ortodoxă vine însă cu anumite nuanțe, care indică sensul creștin al cumpătării: virtutea prin care credinciosul pune cuvenita măsură în toate faptele vieții: în mâncare, băutură, îmbrăcăminte, în vorbe și în toată purtarea sa.

De mare ajutor pentru înțelesul și semnificațiile cumpătării sunt cuvintele și expresiile sinonime: *echilibru, măsură, înfrânare, stăpânire de sine, dreptă judecată (socotință), chibzuală, sobrietate, moderație, tact...* După cum și antonimele (cuvinte opuse, care sunt, de fapt, păcate): *necumpătare, lăcomie, desfrânare, nesăbuire, nechibzuală, lipsă de echilibru, de chibzuală, de măsură* etc.

Iată că în ambele definiții, precum și în rândul sinonimelor și al antonimelor apare cuvântul cheie „măsură”, fapt care ne sugerează calea comportamentului cumpănit, de mijloc, ferit de extreme. Însuși cuvântul „cumpătare”, de origine latină, are acest sens al echilibrului, al întâlnirii/intersectării armonioase dintre fapte, vorbe, simțăminte: „s.n. cumpitum / vb. competo” (*cum + peto*) înseamnă intersectare, întâlnire / a se întâlni în același punct (vezi Dicț. *Le Gaffiot online*).

Câteva texte din Scriptură vin, proniator, în sprijinul bunei înțelegeri a noțiunii:

- „Să umblăm cuviincios, ca ziua; nu în ospete și în beții, nu în desfrânări și în fapte de rușine, nu în ceartă și în pizmă. Ci îmbrăcați-vă în Domnul Iisus Hristos și grija de trup să nu o faceți spre poftă” (*Romani 13, 13-14*);
- „Să vă feriți de poftele cele trupești, care se războiesc împotriva sufletului” (*I Petru 2, 11*);
- „Toate îmi sunt îngăduite, dar nu toate îmi sunt de folos. Toate îmi sunt îngăduite, dar nu mă voi lăsa biruit de ceva...” (*I Corinteni 6, 12*).

Sfinții Părinți, la rândul lor, ne dau o sumedenie de îndemnuri privind cumpătarea (ori sinonimele ei). Redăm măcar două: „Lipsa de înfrânare în mâncare consumă și putrezește trupul omenesc și-l roade cu suferințe, până ce e distrus printr-o boală îndelungă” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvântarea 29 la Epistola către Evrei*); „Măsura face orice lucru frumos!” (Sf. Isaac Sirul, *Cuvinte despre sfintele nevoițe, Filocalia rom.*, vol. 10).

Proverbele care au în atenție cumpătarea sunt, de asemenea, cât se poate de sugestive. Iată câteva exemple:

- *Uti, non abuti! (folosește, dar nu abuza! – proverb latin);*
- *Cumpătul ține sănătatea omului și hărnicia ține averea;*
- *Fii cumpătat: seamănă cu mâna, nu cu sacul!*
- *Pe omul care nu știe să se stăpânească, îl stăpânesc alții;*
- *Necumpătarea la mâncare, băutură, plăceri, distracții etc. îl face de răs pe om, chiar dacă are o sumedenie de alte virtuți.*

Dobândirea cumpătării este la îndemâna oricui. O bună ordine în gândire și un echilibru al simțurilor duc la o bună stăpânire de sine. Practic, o stăpânire a impulsurilor trupești și mentale, pentru că, bine s-a spus, *trupul este o bună slugă, dar un rău stăpân*. O viață creștină firească, normală, reprezintă garanția dobândirii și păstrării acestei virtuți. Respectarea rânduielii postului, bunăoară, însoțit de rugăciune și atașament față de cele sfinte oferă cel mai sănătos și durabil echilibru.

Binefacerile (roadele) cumpătării sunt: echilibrul sufletesc și trupesc, măsura și bunul simț, înfrânarea, stăpânirea de sine, dreapta judecată (socotință), chibzuiala, blândețea, smerenia, buna cuviință în vorbă și purtare și, mai ales, sănătatea trupească și sufletească.

Păcatele mai frecvente împotriva cumpătării: lăcomia, îmbuibarea, beția, comportamentele extreme: zgârcenia și risipa, nerușinarea, desfrânarea, luxul, orgoliul. Iar consecințele sunt dureroase, jenante și reprobabile: pierderea sănătății trupești și a echilibrului sufletesc; degradarea fizică și morală, distanțare și compătimitate din partea semenilor...

IV. FIXAREA învățăturilor se poate realiza prin câteva întrebări retorice, de genul: *Care este diferența dintre definițiile laice și religioase ale cumpătării? Care sunt binefacerile (roadele) cumpătării? Cum se poate păcătui împotriva acestei virtuți?*

V. ASOCIATĂ cumpătării este, am văzut, și preocuparea pentru *stăpânirea de sine*. Este, practic, cheia dobândirii virtuții de care ne ocupăm. Aducem în atenție, de aceea, două cărți interesante, care ne pot călăuzi cu mult folos în demersul nostru: 1. *Stăpânirea de sine* (autor: Emil Coué; v. de ex. trad. rom. din 1927, dar și altele mai recente); 2. *Cuvânt împreună despre rostirea românească* (autor: C. Noica; Ed. Eminescu, București, 1987). În prima, autorul – farmacist și psiholog, recomandă o canalizare inteligentă a gândurilor, inclusiv prin autosugestii pozitive. În a doua, filozoful C. Noica analizează magistral conceptele „sinele și sinea”, în primul paragraf al cărții. „Sinele” reprezintă partea cea mai adâncă a ființei noastre (*chipul lui Dumnezeu*, n.n.), iar „sinea”, ambianța spirituală și materială din noi și din jurul nostru (vezi ilustrarea fascinantă din „Replicile” lui Eminescu, „Poetul și iubita”: *Tu ești o noapte eu sunt o stea.../...Eu sunt un haos, tu o lumină...*). *Revenirea în sine* (Fiul risipitor) înseamnă, de fapt, *revenirea în firea sănătoasă, normală, cumpătată și cumpănită*.

VI. GENERALIZÂND înțelesul temei noastre reținem: cumpătarea se manifestă diferit, în funcție de împrejurări: *sobrietate și măsură* (în mâncăruri și băuturi); *economie și chibzuință* (în chivernisirea bunurilor); *echilibru și modestie* (în îmbrăcăminte, vorbă și manifestări exterioare); *pudoare, castitate, bun simț, discreție, tact etc.*, în toate împrejurările vieții.

VII. CONCLUZIILE se pot extrage de către fiecare dintre noi, pe măsura înțelegerii, simțămintelor și râvnei personale. Este limpede pentru toți însă că virtutea cumpătării ne ajută să pricepem că pentru o viață sănătoasă și echilibrată nu e nevoie de mai multe trebuințe decât cele pe care le avem sădite de Dumnezeu în firea (*sinea*) noastră. Cu alte cuvinte, în toate să păstrăm măsura. Iar *cele ce sunt peste măsură sunt de la draci* – învață Avva Pimen (*Pateric, Slova P – 129*). Încheiem, de aceea, cu îndemnul înțeleptului Sirah: „În toate lucrurile tale fii cumpătat și nici o neputință nu te va întâmpina!” (31, 26).

Bibliografie selectivă:

1. *** *Învățătura de credință ortodoxă*, Ed. electronică, Apologeticum, 2006
2. Pr. Prof. Ioan Zăgrea, *Morala creștină*, Cluj-Napoca, 2002
3. Emil Coué, *Stăpânirea de sine*, Ed. Cultura rom. S.A.R., București, 1927
4. Constantin Noica, *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, Ed. Eminescu, București, 1987
5. Mihai Eminescu, *Replici (Poetul și iubita)*
(<http://www.poezie.ro/index.php/poetry/108056/Replici>)

CURAJUL - tăria creștinilor virtuoși

I. INTRODUCERE. În șirul virtuților cardinale se înscrie și curajul, alături de înțelepciune, dreptate și cumpătate. Interesant este faptul că creștinismul a preluat aceste virtuți din etica antică: despre ele vorbesc, bunăoară, Platon (*Republica*, IV) și Cicero (*De Inventione*, II)⁸. Curajul era văzut însă mai mult ca o virtute civică și militară, în sensul cultivării unor performanțe și atitudini bărbătești, cu accent pe vitejie și eroism. Creștinismul nu exclude aceste sensuri, dar mută accentul spre cele spirituale. Prin „curaj”, învățătura creștină are în vedere, desigur, și înfruntarea greutăților externe, dar dă prioritate înfruntării impulsurilor și ispitelor interne, adică învingerea acelor poftă și dorințe păcătoase proprii, care pot împiedica săvârșirea binelui. Așa se explică și un dicton sugestiv în acest sens: *cel mai mare act de curaj este să te învingi pe tine însuși*.

Spre a face și mai bine înțeleasă deosebirea dintre curajul civic-militar și cel moral-creștin, profesorul Teodor M. Popescu utilizează două expresii de mare forță stilistică: *eroismul laic* și *eroismul credinței*, cu exemplificări concrete pentru fiecare (*Meditații teologice...*, II, pp. 187-193).

II. TEMA catehezei prezente este cât se poate de actuală: pe de o parte, pentru că fiecare om/creștin se găsește în situația de a înfrunța zilnic tot felul de greutăți, din exterior și din propriul cuget; pe de alta, pentru că e nevoie să se facă distincție între curaj, ca bună îndrăznire creștină, și îndrăzneala obraznică a unor semeni care se cred curajoși, dar care sunt, în realitate, aroganți și tupești.

III. TRATAREA are în atenție câteva repere orientative: *definiții, etimologie, sinonime/antonime, texte scripturistice și patristice; proverbe sugestive; binefacerile (roadele); păcatele împotriva curajului creștin*.

1. Definiții:

- *Forța morală de a înfrunța cu îndrăzneală primejdiile și neajunsurile de orice fel; îndrăzneală, fermitate în acțiuni sau în manifestarea convingerilor; tărie de caracter, temeritate, bărbăție (DEX);*

- *Însușirea sufletească a creștinului de a-și împlini cu statornicie îndatoririle sale și a înfrunța cu hotărâre toate greutățile și primejdiile vieții (Învățătura de credință ortodoxă);*

2. *Etimologic*, termenul „curaj” este apropiat de cuvintele similare din limbile italiană (*coraggio*) și franceză (*courage*), ambele fiind legate de latinescul „*cor-cordis*” (*inimă*) și de termenul „*coraticum*” din latina populară. De aici posibilă proveniență a unuia dintre sinonimele adjectivului „curajos”: *inimos*.

3. *Sinonimele* mai cunoscute și utilizate: *bărbăție, cutezanță, îndrăznire, neînfricare, dârzenie, vitejie, eroism, tenacitate*. *Antonime (termeni opuși):* *lașitate, frică, teamă*.

4. *Sfânta Scriptură* abundă nu atât în cuvinte și expresii legate de curaj, cât mai ales în exemple vii ale acestei virtuți, adevărați „eroi ai credinței” - cum îi numește Prof. T. M. Popescu. Ca texte ilustrative propunem: „În lume necazuri veți avea; dar îndrăzniți. Eu am biruit lumea!” (*Ioan* 16, 33); „Îndrăzniți, Eu sunt; nu vă temeți!” (*Matei*, 14, 27); „Întăriți-vă în Domnul și întru puterea tăriei Lui. Îmbrăcați-vă cu toate armele lui Dumnezeu, ca să puteți sta împotriva uneltirilor diavolului”

⁸La greci, cu denumirile: *σωφροσύνη, ανδρεία, δικαιοσύνη, σοφία*; la romani: *temperantia, fortitudo, iustitia, prudentia*.

(Efeseni 6, 10-11). Sfinții Părinți scot în evidență mai ales aspectul *propriei învingeri/înfrângerii* atunci când vorbesc de curaj. De pildă, Avva Iosif din Panefo a mărturisit odată în fața ucenicilor: „Eu sunt azi împărat, fiindcă am împărățit peste patimi...” (*Patericul egiptean*).

5. *Proverbe sugestive:*

- *Audaces fortuna juvat (pe cei curajoși îi ajută norocul);*
- *Adevăratul curaj este prudența (Cicero);*
- *Curajul înseamnă să te ridici și să vorbești, însă înseamnă și să stai jos și să ascuți (W. Churchill);*
- *Curajul înseamnă să înfrunți opinia majorității în numele adevărului (V. Havel);*
- *A fi curajos nu înseamnă a te arunca înainte în orice primejdie, cu orice risc, ci a fi hotărât să fii întotdeauna de partea adevărului (Plutarh);*
- *Curajul este rezistența duhului față de ispita fricii (R. Wurmbrand);*
- *Să ai curajul să spui da/ Să ai curajul să spui nu/ Și-n fiecare clipă grea/Să ai curajul să fi tu... /R. Kipling).*

6. *Roadele (binefacerea) curajului: împlinirea ca om/creștin, perseverența, stăruința, încrederea, răbdarea, statornicia.*

7. *Păcate împotriva curajului: frica, lașitatea, tupeul, obrăznicia, îndrăzneala oarbă, violența.*

IV. FIXAREA unor aspecte, prin întrebări (retorice): *care este diferența esențială între curajul civic-militar și cel moral creștin? Mai presus de cuvinte, ce exemple de curaj avem la îndemână? Cunoașteți un alt proverb sugestiv despre curaj, în afară de cele evocate mai sus?*

V. În loc de ASOCIEREA obișnuită, propunem acum o **DISOCIERE** promisă la anunțarea temei: între curaj și ... îndrăzneală / tupeu (*tupeu* = „cutezanță care întrece limita cuvenită, obrăznicie, impertinență” (*DEX*)⁹). Am văzut până acum ce înseamnă curajul creștin, în sensul îndrăznirii la care îndeamnă Mântuitorul. La polul opus se află atitudinea insului obraznic, tupeist, sau „îndrăzneț” – cum se spune îndeobște. Tot la polul opus se află și celelalte atitudini reprobabile (păcate), încât se potrivește aici următoarea caracterizare, pentru ambele extreme: „Când cineva cade din măsura chibzuiei, devine atât fricos cât și îndrăzneț. Căci sufletul lui e slăbit. Pentru că, precum trupul, când a pierdut compoziția (*sincrasia*) echilibrată, a devenit greu de stăpânit și se predă tuturor patimilor, așa și sufletul, când a pierdut puterea sa și smerita cugetare, primind o deprindere slăbănoagă, se face și laș și îndrăzneț și fără minte, și nu se mai cunoaște pe sine. Iar cel ce nu se cunoaște pe sine, cum va cunoaște cele mai presus de sine?” (*Sf. Ioan Scărarul, Scara, în „Filocalia IX”, București, 1980; comentariul pr. D. Stăniloae, nota 549, pp. 260-261*).

VI. GENERALIZÎND acum sensul învățăturilor, înțelegem că izvorul curajului creștin se află în pilda vie a jertfei Mântuitorului Iisus Hristos. Evocăm, de aceea, remarcile părintelui Nicolae Steinhardt, pline de finețe descriptivă: „Curajul

⁹ Când timpul îngăduie, pot fi date și exemple concrete ale inșilor tupești: *politicianul demagog, intelectualul arogant, colegul atoateștiutor, studentul/elevul absentolog, dar cu pretenții de note mari, muncitorul superficial dar cu tarife exagerate, țăranul care falsifică produsele, șeful belfer, subalternul viclean etc.*

este o prea rareori pomenită și totuși esențială însușire creștină. Poate că, îndată după virtuțile teologale, ocupă locul de frunte. Fără de curaj existența Bisericii nu ar fi de conceput. A fost nevoie, ca să ia ființă, de curajul întemeietorului ei; ca să dureze, de cel al discipolilor Săi. Ni se vorbește de blândețea Domnului, care e asemuit unui miel blând și lipsit de glas. Metafora e îndreptățită și înduioșătoare. Nu mai puțin este aceea ce adoptă drept cuvânt- imagine un leu viteaz. Cine oare s-ar fi urcat pe Cruce, primind de bună voie una din morțile cele mai cumplite din câte se pot închipui, de nu un viteaz cu inimă de leu? Care fire, de nu una de inflexibilă tărie ar fi îndurat vreme de trei ani și jumătate, senină și calmă, ura, vrajba, perfidia, ambuscadele vrăjmașilor? Ar fi stat, neclintită și neînfricată, în fața dregătorului și a sinedriului? (A nepăsării unuia și înverșunării celorlalți)? Și cum altfel decât act de îndrăzneală ar putea fi socotită plecarea Apostolilor la propovăduire printre oameni ostili fără a duce cu ei nici traistă, nici toiag, nici pâine, nici bani? Și care inși de nu dintre cei mai dârji și mai neștiutori de teamă ar fi răbdat chinuri cu adevărat atroce mai degrabă decât să-și lepede, fie și în schimbul celor mai ademenitoare făgăduieli, credința?...” (*Dăruind vei dobândi*, Cuvinte de credință, Editura Mănăstirii Rohia, 2006, p. 85).

VII. ÎNCHEIEM cateheza de față evocând diferența valorică dintre curajul în plan strict omenesc și cel creștin-duhovnicesc. În primul, etalon este eroul, în al doilea, sfântul, având exemple nenumărate, în ambele. În sensul acesta vorbește profesorul Teodor M. Popescu despre „eroismul laic” și „eroismul credinței”. În prima categorie, tot domnia sa remarcă, se înscriu și cei care manifestă un „curaj interesat”, pentru obținerea de avantaje de orice fel, pentru glorie, pentru aprecierea șefilor și a tuturor din jur. În contrast, creștinul duhovnicesc-curajos este omul faptelor discrete, săvârșite cu răbdare, conștiinciozitate și perseverență. Fapte mici adeseori (aparent mici!), dar importante pentru viața semenilor. Acest gen de curaj al faptelor smerite, de zi cu zi, ferite de zgomot și afișaj, este apreciat în chip deosebit de Mântuitorul Iisus Hristos, când spune: „Cel ce este credincios în foarte puțin și în mult este credincios; și cel ce e nedrept în foarte puțin și în mult este nedrept...” (*Luca 10, 16*).

Bibliografie selectivă:

1. *** *Învățătura de credință ortodoxă*, Ed. electronică, Apologeticum, 2006
2. Pr. Prof. Ioan Zăgrean, *Morala creștină*, Cluj-Napoca, 2002
3. N. Steinhardt, *Dăruind vei dobândi*, Cuvinte de credință, Editura Mănăstirii Rohia, 2006
4. Prof. T. M. Popescu, *Meditații Teologice*, vol. II, Ed. Inst. Biblic, București, 2003
5. Pr. Prof. V. Gordon, *Cateheze pastorale pe înțelesul tuturor*, Ed. Sophia, 2012